

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ГЕНДЕРНОГО ПРАВА

THE ANTHROPOLOGICAL DIMENSION OF GENDER LAW

Завальнюк В.В., д. ю. н., професор,
завідувач кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-1057-3852

Білоус О.А., аспірант кафедри загальної теорії права та держави
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0004-5924-4795

Стаття присвячена актуальному дослідженню гендерного права в межах антропологічного виміру його існування. Людина XXI століття є істотою біологічною та соціальною в межах функціонування її природних та культурних характеристик. Дослідження наповнених біологічних та соціальних якостей людини, набуває нового сенсу в межах розвитку гендерного права. Антропологічний вимір формує ідею аналізу гендерного права, крізь призму людини як біосоціальної істоти, з урахуванням її статевої природи від народження. Таким чином, формується наукове розуміння того, що право як регулятор суспільних відносин, має не лише законодавчо гарантувати гендерну рівність, а при цьому ще й відображати реальні гендерні потреби, гендерну свідомість та гендерну ідентичність. В контексті аналізу гендерного права, антропологічний вимір надає самому праву характеристик юридичного засобу захисту людської гідності, гендерної рівності, права на гендерну ідентичність, та особливо важливого значення набуває знищення гендерних стереотипів, котрі не дають розвиватись прогресивному соціальному в межах існування людини.

Таким чином, антропологічний вимір надає гендерному праву нового бачення, зокрема в контексті багатьох факторів, які впливають на його формування, наприклад: моральні стандарти, культура, релігії, звичаї тощо. Разом з тим, реалізується осмислення з приводу того, що правові норми мають формуватись відповідно людським потребам, передбаченим ідеєю гендерної рівності, соціальних ролей, без упередження та утисків. Тобто, антропологічний вимір формує свого роду гуманність правової системи із урахуванням реальної гендерної рівності, а не лише декларативної. Акцентується на тому, що гендерна рівність в сучасному світі може існувати, лише коли правотворча діяльність враховує так звану антропологічну характеристику людини, її біологічну стать, надану від природу, гендерну свідомість, як рівень розуміння власних потреб та гендерну ідентичність, розуміння власного тіла та усвідомлення соціальних бажань.

Ключові слова: антропологічний вимір, гендерне право, гендерна свідомість, гендерна культура, гендерна ідентичність, біосоціальна істота, людина, потреби, правова система.

The article is devoted to a relevant scholarly examination of gender law within the anthropological dimension of its existence. The human being of the 21st century is both a biological and social entity, operating within the framework of their natural and cultural characteristics. The study of the biological and social qualities inherent in humans acquires new significance within the development of gender law. The anthropological dimension shapes the concept of analyzing gender law through the prism of the human as a biosocial entity, taking into account their biological sex assigned at birth. Thus, a scientific understanding emerges that law, as a regulator of social relations, must not only legislatively guarantee gender equality but also reflect actual gendered needs, gender consciousness, and gender identity. Within the context of gender law analysis, the anthropological dimension endows law itself with the function of a legal instrument for protecting human dignity, gender equality, and the right to gender identity, while emphasizing the critical importance of eliminating gender stereotypes that hinder progressive social development within human existence.

Consequently, the anthropological dimension provides gender law with a new perspective, particularly in the context of multiple factors influencing its formation, such as moral standards, culture, religion, and customs. At the same time, it fosters the understanding that legal norms must be shaped in accordance with human needs, guided by the principle of gender equality and social roles, free from prejudice and oppression. In other words, the anthropological dimension contributes to a humanized legal system that ensures real, rather than merely declarative, gender equality. It emphasizes that gender equality in the modern world can only exist when lawmaking takes into account the anthropological characteristics of the human being—their biological sex assigned by nature, gender consciousness as the level of understanding of one's own needs, gender identity, bodily awareness, and recognition of social aspirations.

Key words: anthropological dimension, gender law, gender consciousness, gender culture, gender identity, biosocial being, human, needs, legal system.

Антропологічний вимір гендерного права існує в межах взаємозв'язку біологічного, соціального та культурного в сучасній правовій реальності. Це робить гендерне право свого роду гнучким у формуванні реальної, а не декларативної, справедливості та гендерної рівності. Виходячи з наявних для соціального життя потреб людини, обов'язок державної влади становить їх реалізувати в межах правотворчої діяльності. Таким чином, формуючи уявлення не лише про його характеристику за наявністю чи відсутністю відповідних кодифікованих норм, а насамперед на ідеї розуміння вразливого та крихкого світу людини, який потребує правового захисту та допомоги вразі дискримінації чи певного роду утисків.

З огляду на це, аналіз антропологічного виміру гендерного права як постає як певна форма усвідомлення, розуміння гендерних потреб людини та рівня гендерної свідомості сучасного суспільства.

Оскільки, людина – істота активна: вона шукає, вибирає, орієнтується, діє, пристосовується до обставин або змінює їх відповідно до своїх потреб, створює предмети, яких немає в природі, формує взаємини, оточує себе особливими, штучним середовищем і сама час від часу його руйнує, щоб потім із новими силами братися за його відтворення й удосконалення. Наслідками її зусиль стають не тільки зміни навколишнього світу, але й істотні зміни в ній самій. Накопичуваний з розвитком цивілізації соціо-культурний досвід збагачує внутрішній світ людини. Її «Я» стає більш складним і багатовимірним, набуває нових, додаткових граней, що дозволяють їй не тільки виступати в ролі творця, але й у ролі руйнівника (наприклад, створення зброї масового знищення, створення несприятливих для життя людини природних умов) [1, с.63]. Таким чином, в межах існування гендерного права це говорить про свого роду пізнання людини самої себе, вихід за рамки буденного розуміння, усвідомлення

гендерних потреб та засобів їх задоволення, вихід за грані декларативних норм та формування навколишнього світу, таким чином, щоб існування в його межах було спокійним та справедливим. Однак, коли людина зіштовхується з тотальною дискримінацією чи насильницькими діями сформованими на ненависті, щодо власних біологічних якостей чи гендерної ідентичності, вона знаходить інші форми впливу на даний неідеальний світ, крізь призму руйнівника, створюючи вже в такий спосіб прийнятне для власного існування суспільство.

Головна особливість людського буття, яка відрізняє його від існування інших живих організмів, полягає в тому, що воно протікає одночасно в природі, соціумі і культурі. У природі людина веде природно-органічне існування. У соціумі з його економічними, політичними, правовими, ідеологічними й іншими сферами вона веде життя як соціальна істота. І, нарешті, у культурі, у світі духовних цінностей релігійного, морального, художнього, філософського характеру вона живе духовним життям. Для цього потрібного їй у той же час єдиного у своїй нерозривності існування у людини є тіло і організм, які перебувають під владою природної натуральної необхідності; особистість, як цілісність тіла й духу, що найбільш повно виявляє себе в соціальному житті; і дух, або надособистість [1, с. 64]. Таким чином, у гендерному праві поєднуються всі сфери буття людини - це про синергію існування природного та біологічного, зокрема про важливість того, які гендерні якості закладені особі від народження та, які вона здобуває, перебуваючи у суспільстві, протягом свого довгого існування. Взаєморозуміння нерозривності існування тіла, а в даному контексті – статі, та духу – гендеру, виводить світосприйняття особи на новий рівень та характеризує її як гендерну особистість, що поєднує в собі якості надані від природи та набуті соціально.

Зокрема, людське «Я» єдине і водночас багатогранне. Дана багатогранність виявляється в існуванні його трьох головних сфер – вітальної, соціальної та духовної. Перша забезпечує зв'язок людини з усім живим на землі, друга - з суспільством, третє – із вищими духовними початками культури [1, с. 64]. З огляду на це, гендерна свідомість кожної людини формує свої ідейні підходи, розуміючи своє призначення до існування, яке закладається в його соціальному та проходить етапи: появи на світ як живої особи з власними потребами, соціалізації з метою обґрунтування свого місця в соціальному житті, формування морально-релігійних поглядів, котрі сприяють створенню власного культурного бачення. Таким чином, з урахуванням даних факторів гендерна свідомість особи надає широку картину розуміння, яким чином гендерне право має впливати на існування гендерної рівності, підтримку гендерної ідентичності та ін..

Разом з тим, Паскаль Б. відмічає, що людина сама по собі чудовий предмет природи, тому що, не будучи в змозі пізнати, що таке тіло, вона ще менше може досягнути сутність духу; але найнезрозуміліше для неї, яким чином тіло може з'єднуватись з духом. Це саме непереборне забруднення, незважаючи на те, що в цьому сполученні і полягає особливість її природи» [2]. З огляду на це, в проблематиці аналізу гендерного права, зокрема в контексті існування антропологічного виміру спостерігається тривала проблематика розуміння поняття «гендер» та похідного від них. Для сучасного суспільства воно досі несе необґрунтований страх, невідомість та ототожнення з чимось нездоровим і морально неприйнятним. Насаджені гендерні стереотипи ростуть і розвиваються, створюючи бар'єри до усвідомлення гендеру, як етапу поступового, закладеного розвитку особистості, світу, людства. Розуміння власної гендерної ролі досягається лише за допомогою буденного і біологічного, розвитку для свідомо соціального в даному питанні немає. Хоча еволюція гендерної свідомості є підтвердженням розвитку всього людства, в межах прийняття

нормативно-правових актів спрямованих на нововиниклі, інтегровані права особи та відповідно відносини, його значущість для суспільства все ще є недостатньою.

Важливим акцентом в дискусії даного питання є погляди Франкла В., щодо того, як сутність людини характеризується тим, що вона відкрита світу. Таким чином, бути людиною означає виходити за межі самого себе. Бути людиною в його розумінні, завжди бути спрямованим на щось або на когось, віддаватися справі, якій людина себе присвятила, людині, яку вона любить, чи Богу, якому вона служить [3]. Відповідно, наявність гендерних стереотипів, що не дають розвиватись в сучасному суспільстві прогресивним гендерним підходам, обґрунтовується нездатністю суспільства подолати власні межі сприйняття та вийти на новий рівень розуміння власного духу, крізь призму формування гендерної особи.

Важливу роль при цьому відіграє релігія, зокрема, у роботі «Дух, душа й тіло» архієпископ Лука зазначає, що дух може мати існування окремо від душі й тіла, являє собою також передачу в спадщину духовних властивостей батьків - дітям. Говорячи про спадковість саме духовних властивостей, а не душевних, як зазвичай говорять, тому що успадковуються тільки основні риси характеру, їхній моральний напрямок, схильність до добра чи зла, вищі здібності розуму, почуття й волі, а ніколи не успадковуються спогади про життя батьків, їхнє чуттєве чи органічне сприйняття, їхні особисті думки й почуття. Що свідчить про розрізнення духу, душі й тіла [4]. Таким чином, акцент ставиться на розуміння людини як істоти, у якій дух характеризується наявністю сформованих моральних і духовних якостей, що передаються не біологічно від народження, а через соціальні цінності, гендерне виховання, що безперечно дозволяє глибше пізнати гендер не лише як соціальну-біологічну категорію, а як важливий, духовний вимір людського існування. Також, з огляду на це гендерне право має враховувати не лише тілесні чи соціальні аспекти рівності, а й новітню, духовну унікальність особи, здатність до визначення гендерної ідентичності.

Також, духовна потреба пізнання «вищого» відсувається по передчуттю і перед усвідомленням особою таємниці вічності, долі, смерті, зустрічі з Вищим та ін. Це передчуття виступає в особливих станах людського духу, у стані туги, жаху, медитації, натхнення, екстазу. Живучи у світі, людина відчуває потребу, жагу переходу до «вищого» трансцендування у таких пізнавальних відносинах до світу, як відношення до статі, до роду. Ці два вузлових відношення – таємниці породжують особливого роду тугу неможливості для особистості злиття з ними, якого вимагає вихід із суб'єктивності [1, с. 70]. Тобто, фактично це говорить про розвиток людського розуміння та уявлення щодо пізнання даного світу, крізь вихід за межі усталеного та прийнятого. За умови знищення власних стереотипних бар'єрів, людина зможе досягнути все надане їй світом та сформовані механізми розкриття глибинного людського сенсу буття. Таким чином, людина, усвідомлюючи власну стать і належність до окремого роду, відчуває обмеженість у реалізації окремих можливостей та намагається їх подолати, знайшовши баланс між біологічним і духовним, а також досягнувши вищий етап існування людської природи.

З огляду на це, гендерне право в антропологічному вимірі розглядає людину як цілісну істоту, у якій поєднуються природні, соціальні, культурні та моральні фактори її існування. Дане розуміння виходить за межі спрощеної рівності статей визнаної в правовому полі та зосереджується на глибокому пізнанні людської природи, її гідності, самосвідомості та ідентичності. З огляду на це, вимагається врахування духовних потреб людини, для її подальшого самовираження в суспільстві. Таким чином, гендерне право в межах існування антропологічного виміру можна охарактеризувати як комплексну галузь права, яка

за рахунок існування в суспільстві паритетної демократії встановлює засоби забезпечення рівності прав людини, незалежно від наявного гендеру, а також створює ефективні засоби захисту порушених гендерних прав.

Тобто, гендерне право в антропологічному вимірі розглядає людину як цілісну істоту, у якій поєднуються природні, соціальні, культурні та моральні фактори її існування. Дане розуміння виходить за межі спрощеної

рівності статей визнаної в правовому полі та зосереджується на глибокому пізнанні людської природи, її гідності, самосвідомості та ідентичності. З огляду на це, вимагається врахування духовних потреб людини, для її подальшого самовираження в суспільстві. Разом з тим, антропологічний вимір гендерного права формує свого роду людиноцентризм, в контексті визнання гендерної рівності аксіомою та впровадження її у всі сфери людського буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завальнюк В.В. Антропологічний вимір сфер буття людини: генезис поглядів. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2009. с. 63-71. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1af8875d-e1f1-4d44-b3e5-91ecf992a5d1/content> (дата звернення 10. 01.2025)
2. De Pascal. Des Pensees. Jourbet. 1847. с. 634. URL: <https://tile.loc.gov/storage-services/public/gdcmassbookdig/despenseesdepasc00cous/despenseesdepasc00cous.pdf> (дата звернення 10. 01.2025)
3. Франкл Л. Людина у пошуках справжнього сенсу – психолог у концтаборі. Вид-во: Книжковий клуб «Сімейного дозвілля» 2016.с. 150. URL: https://archive.org/details/book.2016.viktor_frankl.lyudyna_v_poshukah_spravzhnogo_sensu/page/n7/mode/2up?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 10. 01.2025)
4. Гаєвий М. І. Сутність гріха в інтерпретації священної біблійної писемності. 2019. с. 122 URL: https://kpba.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/MR_Gayevy_M.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 10. 01.2025)